

Praktisk vägledning om pälsdjursallergi och arbetande hundar i skolor

i samverkan med

Svenska Barnläkarföreningen
Delföreningen för allergi och lungmedicin

Denna praktiska vägledning omfattar arbetande hundar i skolan. Sällskapsdjur som inte har en specifik uppgift bör inte förekomma i den ordinarie skolan. Dokumentet tar upp allergi mot hund men kan även tillämpas när det gäller andra pälsdjur.

Syftet med vägledningen är att lyfta fram konsekvenser och aspekter av arbetande hund i skolan för personer med allergi och vilka åtgärder som rekommenderas baserat på detta och värderar inte hur en arbetande hund påverkar andra elever. Vägledningen baseras på evidensbaserad kunskap om pälsdjursallergi och erfarenheter från hur elever med pälsdjursallergi påverkas vid exponering i skolmiljö. Syftet har varit att hitta lösningar som inte påverkar elever med pälsdjursallergi negativt i skolan i de fall arbetande hundar ändå planeras i en skola. Denna vägledning är framför allt inriktad på elever med pälsdjursallergi. Vid ett eventuellt införande av arbetande hund i skolan bör man dock även ha personalen i åtanke, då andelen vuxna med pälsdjursallergi är ännu fler än för barn.

Bakgrund

Allergisymtom som utlöses på grund av pälsdjur orsakas av allergiframkallande ämnen, allergen. De frigörs från djuren och kan sedan spridas och lagras i omgivningen. Hos individer med pälsdjursallergi kan såväl direkt exponering vid vistelse nära pälsdjuret, som indirekt exponering, när någon exempelvis utsätts för pälsdjursallergen i kläder ge upphov till allergibesvär. Hos en person som har allergi ökar risken för kraftigare symtom ju mer allergen denne utsätts för.¹⁾

En mycket vanlig orsak till allergisymtom året runt i Sverige är allergi mot hund och katt. I den nya nationella Miljöhälsorapporten²⁾ rapporteras att 6 procent av tolv-åringarna har pälsdjursallergi och bland den vuxna befolkningen är förekomsten mellan 15 - 20 procent.³⁾ Minst hälften av dessa anger allergi mot hund. Från hund kommer flera olika allergen från yttersta hudlagret (stöv), saliv och i någon mån i urin. Förekomst och utsöndring av allergen hos olika hundraser kan variera i högre grad än hos katter. Hos alla hundraser produceras dock allergen som kan ge upphov till allergisymtom. Några "allergifria" hundar finns således inte. Däremot kan mängden allergen som sprids variera beroende på individ, antal djur och möjligen djurets ålder.

Alla elever ska må bra fysiskt, psykiskt och socialt i skolan och ingen ska behöva bli sjuk på grund av skolmiljön.⁴⁾ Enligt Skolverket ska en elevs stödinsatser inte innebära att en annan elevs rätt till utbildning åsidosätts eller att arbetsmiljön försämras.⁵⁾ Det är viktigt med evidensbaserad kunskap och ett inkluderande perspektiv vid planering av undervisning och andra aktiviteter.⁶⁾ Elever ska inte exkluderas utan alla ska kunna delta i undervisning och på utflykter. Funktionsnedsättningar ska inte ställas mot varandra utan ansvariga i skolan behöver hitta fungerande lösningar för alla elever.

Om arbetande hund ska införas för en enskild elev i skolan måste utgångspunkten vara att det ska fungera även för en elev med allergi mot hund.⁸⁾ Konsekvenser för en elev med allergi mot hund kan vara direkt såsom ökat behov av medicinering eller symtom som påverkar elevens möjlighet att delta och prestera i skolarbetet. Också indirekta konsekvenser bör beaktas som till exempel konsekvenserna av att en nyttillkommen elev med allergi mot hund kan få besvär eller bli orsak till att skolan inte längre kan ha kvar hunden.⁹⁾

Symtom vid pälsdjursallergi

Allergi mot pälsdjur kan medföra snuva/nästäppa (rinit), ögoninflammation (konjunktivit) och ibland även astma. Direktkontakt mellan hud och pälsdjursallergen kan orsaka hudreaktioner, till exempel nässelutslag (urtikaria). Symtomen kommer ofta snabbt, inom minuter till någon timme. Barn som reagerar med astma kan få symtom direkt när de träffar hunden, men astmasymtomen kan ibland komma efter att exponeringen har upphört. En anledning till att pälsdjursallergen kan ge upphov till astmasymtom är de är små och lätta och enkelt transporteras förbi näsan till de nedre luftvägarna.¹⁰⁾ Hur svår astman blir är svårt att förutsäga och varierar från person till person. Förekomst av pälsdjursallergen i skolan kan medföra att elever med allergi mår sämre i skolan⁶⁾. Förutom allergisymtom från ögon, hud och luftvägar kan de också få koncentrationssvårigheter, bli tröttare och behöva ta mediciner mot allergi.¹¹⁾

Miljö

Pälsdjursallergener sitter i stor mängd i kläder och hår och förs med barn från en miljö med pälsdjur, till exempel hemifrån, till en miljö utan djur, exempelvis till skolor.⁹⁾ Pälsdjursallergener sprids lätt via luften och samlas även i damm och på andra ytor i skolmiljön, (bänkar, stolar, hyllor, mattor etc).⁶⁾ Dosen allergen påverkas i hög grad av den aktuella miljön, exempelvis förekomst av textilier, mattor, stoppade möbler, liksom lokal ventilation, rörelse i miljön och ”städbarhet”, förutom hur länge en känslig individ vistas där. Pälsdjursallergen är svårt att sanera bort och de finns ofta lagrade i en inomhusmiljö i flera år även om djuret inte längre finns där, om än i mindre mängd.¹⁾ En rapport från Socialstyrelsen visade att dammhalterna ofta är höga i många skolor och att nivåerna pälsdjursallergen (bl a medtagna hemifrån) är så höga att de kan ge besvär hos barn med pälsdjursallergi.⁸⁾ Att minimera halten av pälsdjursallergen och inreda lättstädad är därför en viktig åtgärd i skolans alla miljöer.^{6) 10) 11)}

Råd och förutsättningar för insatser med arbetande hund i skolor

Planeringsfas – innan införande:

- Riskbedömning ur allergisynpunkt ska göras enligt arbetsmiljölagen innan införande. Ingen ska behöva bli sjuk på grund av förhållanden i skolmiljön. Ett förbyggande förhållningssätt krävs. Vid riskbedömning bör risk för allergireaktioner beaktas både hos befintliga elever och för eventuella nya elever med allergi som kan komma till skolan. Dessutom bör indirekta konsekvenser vägas in för en elev med allergi om denne blir orsak till att hunden inte kan vara kvar på skolan.
- Samtliga vårdnadshavare och all personal på skolan måste informeras i förväg om en insats och ha möjlighet att ställa frågor och lämna synpunkter.

Vid genomförande behöver det finnas rutiner för:

- Var hunden får vistas och hur den får röra sig på skolans område. Spridning av hundallergen bör minimeras till exempel genom att hunden inte förs i den ordinarie skolbyggnaden, utan att exempelvis en separat byggnad eller buss används. Möjlighet till egen ingång och aspekter på ventilationssystem som kan påverka bör också vägas in.
- Hur skolan ser till att allergen inte sprids från elev eller personal som träffat hunden. Åtgärder som klädbyte och handtvätt efter hundkontakt bör specificeras. Anpassningar av schemat kan vara aktuellt så att tiden som hunden eller personer som träffat hunden vistas på skolområdet minimeras. Se råd i Elevhälsportalen.⁶⁾
- Hur städning av skolans lokaler sker så att allergennivåer och spridning av allergen minimeras. Separata städmaterial och extra städinsatser i lokal där hund vistats kan vara nödvändiga.

Uppföljning - efter införandet:

- Skolans ledning har arbetsmiljöansvar och bör kontinuerligt utvärdera arbetsmiljön och konsekvenser för elever med allergi mot hund och eventuella fördelar/nytta för andra elever. Avvägningen som görs om arbetande hund i skolan planeras måste följas upp med nya risk- och konsekvensbedömningar eftersom förutsättningarna kan ändras, exempelvis nya elever/personal, förändring av lokaler och förväntad nytta av insatsen. Ledningen behöver kontinuerligt se till att förväntad nytta är större än förmodade risker för enskilda elever men på sikt även för alla elever.

Källor/referenser

- ¹⁾ Praktisk vägledning om hund i vård och omsorg 2015 (Anders Lindfors, KI); <https://astmaoallergiforbundet.se/wp-content/uploads/2019/07/Praktisk-vaegledning-hundar-i-vard-och-omsorg.pdf>
- ²⁾ Nationell Miljöhälsorapport 2021 (barn), Folkhälsomyndigheten och Institutet för Miljömedicin
- ³⁾ Nationell Miljöhälsorapport 2017 (vuxna), Folkhälsomyndigheten och Karolinska Institutet
- ⁴⁾ Arbetsmiljölagen (1 kap 1§ och 2 kap 1§), 2021; <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/lagar-och-regler-om-arbetsmiljo/arbetsmiljolagen/>
- ⁵⁾ Skolverkets ställningstagande 2017 om läshundar som extra anpassning och särskilt stöd – kontakta Skolverket för mer information.
- ⁶⁾ Elevhälsportalens allergiområde (2021) <https://www.elevhalsportal.se/skola/haloomraden/allergi/> och Allergens and endotoxin in settled dust from day-care centers and schools in Oslo, Norway Indoor Air 2005; 15: 356–362
- ⁷⁾ Unga Allergikers webbsida Tillgängligskola.nu (2021); <http://xn--tillgngligskola-4kb.nu/diagnoser/allergi/palsdjursallergi/>
- ⁸⁾ Rapporten Allergi i förskola och skola, Socialstyrelsen 2013 (numera Folkhälsomyndigheten); <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/a/allergi-i-skola-och-forskola/>
- ⁹⁾ Sander I, Lotz A, Neumann HD, Czibor C, Flagge A, Zahradnik E, et al. Indoor allergen levels in settled airborne dust are higher in day-care centers than at home. Allergy. 2018;73(6):1263-75. samt Almqvist C et al DeLoreto, M.Ed.d, Sachin N. Baxi, M.D.a,b, Wanda Phipatanakul, M.D., M.S.a,b. School as a risk environment for children allergic to cats on a site for transfer of cat allergen to homes. J Allergy Clin Immunol 1999;103(6): 1012-7 Association Between Allergen Exposure in Inner-City Schools and Asthma Morbidity Among Students. William J. Sheehan, MD, Perdita Permaul, MD, Carter R. Petty, MA, Brent A. Coull, PhD, Sachin N. Baxi, MD, Jonathan M. Gaffin, MD, Msc, Peggy S. Lai, MD, MPH, Diane R. Gold, MD, MPH, and Wanda Phipatanakul, MD, MS JAMA Pediatr. 2017 Jan 1; 171(1): 31–38. doi: 10.1001/jamapediatrics.2016.2543
- ¹⁰⁾ Custovic, A. et al. Aerodynamic properties of the major dog allergen Can f 1: distribution in homes, concentration, and particle size of allergen in the air. Am J Respir Crit Care Med. 1997.
- ¹¹⁾ Asthma and Allergies in the School Environment Clin Rev Allergy Immunol. 2019 Dec; 57(3): 415–42, Brittany Esty, M.D., M.P.H.a,b, Perdita Permaul, M.D.b,c, Kristie DeLoreto, M.Ed.d, Sachin N. Baxi, M.D.a,b, Wanda Phipatanakul, M.D., M.S.a,b
- ¹²⁾ Folkhälsomyndighetens allmänna råd om städning i skolor, förskolor och fritidshem 2014:19; <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/fohms-201419/>

Vägledningen har tagits fram av en arbetsgrupp bestående av:

Maria Ingemansson, barnallergolog och överläkare vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus

Ulrika Käck, läkare och forskarstuderande, Karolinska Institutet Södersjukhuset

Marina Jonsson, PhD allergisamordnare vid Centrum för Arbets- och Miljömedicin Region Stockholm

Maritha Sedvallson, ordförande Astma- och Allergiförbundet

Anna-Lena Didic'e, styrelseledamot Astma- och Allergiförbundet

Marie-Louise Luther, intressepolitisk handläggare Astma- och Allergiförbundet

Rickard Didic'e, styrelseledamot Unga Allergiker Bergslagen

Remissvar har mottagits från Svenska barnläkarföreningens allergisektion, Astma- allergi och KOL-sjuksköterskeföreningen (ASTA) och Riksföreningen för skolsköterskor.